

ІВАН СВІТЛИЧНИЙ

ҐРАТОВАНІ СОНЕТИ

diasporiana.org.ua

СУЧАСНІСТЬ

1977

Kutschera
13 mai 77

БІБЛІОТЕКА ПРОЛОГУ І СУЧАСНОСТІ Ч. 120

Обкладинка і портрет автора —
Любослав Гуцалюк

Ivan Svitlychnyj
SONNETS BEHIND BARS

SUČASNIST' — 1977

Library of Congress Catalog Card Number: 77-84486

Іван Світличний прийшов в українську літературу з Донеччини, мабуть, найінтенсивніше русифікованого краю, який, попри це, дав українському рухові опору кілька визначних імен. Крім Світличного, колишнього Івана Дзюбу, Миколу Руденка, Олексія Тихого, і це не всі, та далеко не всіх ми й знаємо.

Народився Іван Світличний у 1929 році на Луганщині; у 1962 році закінчив філологічний факультет Харківського університету і деякий час по тому працював у словниковому відділі Інституту мовознавства АН УРСР. Як ми довідалися з його листа до Миколи Бажана, недавно опублікованого на Заході (див. *Сучасність*, 1977, ч. 4), був також науковим співробітником Інституту літератури АН УРСР і відповідальним секретарем журналу *Рядянське літературознавство*.

Але невдовзі наукова кар'єра Світличного обірвалася. Він увійшов у конфлікт з Білодідовим керівництвом Інституту мовознавства в питанні орієнтації цього вченого закладу, зокрема в ділянці словництва. Тим часом як офіційна лінія інституту визначалася не науковими, а політичними критеріями: конкретно в укладанні словників роблено наголос (вірніше сказати — натягнуто) на тому, що спільне в українській і російській мовах, Світличний слушно вважав, що завдання словників не так у фіксації спільного, як відмінного, бож для таких слів, як *вода*, однакових в обох мовах, у словниках не було б і потреби.

За критику русифікаційної лінії Інституту мовознавства і за виступи проти арештів і незаконних судів над діячами української культури та за причетність до поширення самвидавної літератури Світличного в усіх названих установах звільнено з роботи, і то назавжди й остаточно.

"Довгий час, — пише в цитованому листі до Бажана

Світличний, — роками я не міг знайти собі роботи за фахом — певна річ, не тому, що не було вакансій, або я був нездалий до роботи, або мене не хотіли брати керівники літературних та наукових установ. Навпаки, не раз мене запрошували на роботу з власної ініціативи, але потім, у процесі оформлення, це виявлялося неможливим не лише для мене, а й для керівників високих установ”.

Властиво для репресій супроти Світличного від самого початку не було жадних підстав. Єдине, що йому формально закидали, це самвидав, та й то лише читання чужого. З властивою йому скромністю він признавався там само:

“...Тим часом до самвидаву, основного предмету мого звинувачення, я був причетний своєрідно, жоден мій твір самвидавом не поширювався — на жаль, не поширювався, бо з того часу, як кращим здобуткам української літератури доступ до читача був перекритий і вони виготовлялися тільки кустарно, потрапити до самвидаву — значило здобути громадське визнання, знак вищої якості...”

Сказане справді скромно, бо незалежно від того, ширилися б твори Світличного в самвидаві чи ні, він належав до кількох керівних одиниць з когорти шестидесятників, якій ми завдячуємо відродження України тих років. І це не був випадок, що його першого з шестидесятників заарештували в 1965 році. Валентин Мороз написав про це в *Серед снігів*:

“Це був прорахунок... і помилку негайно кинулись виправити. Випустили із в'язниці Івана Світличного — хоч і вважали його 'головним'”.

Прорахунок, бо вбити легенду про шестидесятників залякуванням Світличного, щоб він “покаявся”, не вдалося. По вісьмох місяцях ув'язнення він вийшов на волю і далі підписував протести проти сваволі КГБ, написав передмову до збірки документів у справі Л. Лук'яненка й ін.

12 січня 1972 року Світличного заарештовано вдруге і в березні 1973 — засуджено на дванадцять років позбавлення волі (7 років таборів суворого режиму і 5 років заслання). Відбуває ув'язнення в пермських таборах на Уралі. Нещодав-

но дійшла вістка, що Світличний відмовився від радянського громадянства.

Повернімося до початку шістдесятих років, коли Світличний ще мав змогу друкуватися в радянській пресі. Різносторонньо обдарований, він починав у літературі як поет і критик. Та його поезії мали більше від рацію, ніж поетичної фантазії, і не могли конкурувати з творчістю таких талановитих молодших сучасників, як Ліна Костенко, Іван Драч, Микола Вінграновський. Певно, він і сам це розумів і за нормальних обставин зосередився б на "сродному" йому ділі — критиці. Саме тут він був, висловлюючись, за Довженком, без перебільшення запроєктований на велике і в цій ділянці вже не поступався двом іншим, майже одноліткам — Іванові Дзюбі й Євгенові Сверстюкові. Спільна була їх доля, бо літературно-критичну діяльність обірвано їм на самому старті, але й при спільній свідомості конечної потреби вивести українську літературу з глухого кута провінційности мали вони кожен свій, індивідуальний почерк.

Ті кілька статей, які встиг опублікувати Світличний, вражали сміливістю думки. Певно, не мені одному запам'яталася одна з його перших статей "Боги і наволоч" (*Вітчизна*, 1961, ч. 12), в якій він проти всеспічанської кадильної течії офіційних критиків викривав фальш у романі письменника-депутата Михайла Стельмаха *Правда і кривда*, щедро политому рожевим сиропом казенного оптимізму.

Я вже сказав вище про різносторонність літературних зацікавлень і можливостей Світличного. Продовжу цю думку згадкою про ще один жанр, в якому виявилися його блискучі здібності — сатиричний памфлет. Знову пригадується, мабуть, останній легально друкований твір Світличного, бо за яких два місяці по його появі надійшов перший арешт, памфлет на достоту анекдотичну неміч мовознавчих публікацій Білодідової екіпи — "Гармонія і алгебра" (*Дніпро*, 1965, ч. 3).

По арешті того року Світличного вже не друкували. Певно, охоче й надрукували б, а то й напосідали на нього,

щоб написав щось покайнане чи обляяв "буржуазних націоналістів". Але Світличний належав (і лишився таким) до типу людей нової формації, покоління яких дійшло до слова за посталінської доби. Ці люди подолали страх і покірності деспотії, що було приреченням їх батьків; вони дивують світ протистоянням всемогутній потворі зла, яка щомиті може знищити фізично, але в люті своїй безсила зламати їх духову міць, бо над моральною безпринципністю потвори їх підносить віра у призначення людини, в її право на власну думку, людську гідність, що в нашому, українському випадку ідентичне з обороною національної гідності.

Ще одна прикмета ціхує цей новий тип української людини: вона творча. Мабуть (та так воно й є), у невситимому гоні до творчості й криється сила їхнього протистояння.

Такий Іван Світличний, у найбезпосереднішому значенні цього слова — homo faber. Поза творчістю, він не мислить себе і по виході з першого арешту вдається до спроб друкуватися за згодою своїх друзів під їх прізвиськом. Та коли таке й могло спорадично вдаватися, була це крапля води на гарячий камінь. Для застосування творчої енергії довелося шукати чогось певнішого, і Світличний знайшов вихід у перекладництві. По шістдесят п'ятому році воно ще не було йому заборонене. Він заходився ґрунтовно вивчати французьку мову і перекладати з неї. Ледве за кілька років у цьому проміжжі між арештами устиг багато зробити, і йому українська література завдячує появу збірки *Пісень П.-Ж. Беранже* (1970), бо переважна більшість перекладів у ній — Світличного.

Я доходжу до кінця, а ще нічого не сказав про сонети Світличного, які виповнюють цю збірку, та хоч це й здаватиметься парадоксальним на перший погляд, усе сказане їх безпосередньо стосується, бо творчість — це самовиявлення, і в сонетах читач відкріє світ людини, яку я спробував характеризувати вище, людини творчої за всіх, здавалося б, й абсолютно не можливих, обставин. Коли прийшов січень

1972 року з арештом, і наступним ув'язненням, і тими абсолютно неможливими обставинами, Світличний здолав перемогти неподоланне і знайшов вихід у найсконденсованішому вияві творчості, зафіксований витвір якої можна врятувати від обшуків у рубцях таборової одежини, — повернувся до поезії, з якої починав кільканадцять років перед тим.

Здається мені, що й вибір саме форми сонета (у цій збірці лише кілька поезій "поза сонетами") не випадковий: ця безсмертна чотирнадцятирядкова строфа дається належно опанувати себе лише людям певного рівня культури, здібним інтелектуально дисциплінувати себе. Світличний засвідчив наявність цих прикмет, бо опанував техніку сонета досконало. З уваги на залізні правила його побудови сонет називають залюбки кованою формою, і логічне, що він вимагає, сказати б, багатопляного зосередження: над добором слова, наперед заданою схемою рим, ритмічною й архітектонічною структурою цілості. Це зосередження було Світличному цілющим джерелом проти духової деградації в його протистоянні таборовій зморі. Такою уявляється мені генеза сонетів цієї збірки.

Вживаючи такі слова, як *протистояння* і їм подібні, я далекий від думки впоїти читачеві уявлення про автора цих сонетів у подобі грізного войовника, опанцереного "невгнутістю". Звісно, без цієї прикмети не було б опору. Але таке уявлення вийшло б однокорінь, сплюснене до двовимірності. На справжній опір здібна людина, яка при всьому тому не втрачає нічого з безконечної багатогранності людської духової істоти, включно з її слабостями, до розчулення від зауваженого через колючий дріт проростання зела і прозаїчної туги зголоднілого за шматком хліба.

Це й є випадок Світличного, як і багатьох його союзників. До нього можна застосувати загальновідоме Паскалеве визначення людини, що подібна до тендітної тростини, яку довколишній мертвий світ може вбити одним подувом вітру. Але ця тростина мислить, і навіть як зовнішній світ розчавить

її, вона підноситься над ним свідомістю того, що діється, а сліпа нищівна сила такої свідомости позбавлена. Так Світличний, ув'язнений панівною силою ненависти й нищення, мережаючи сонети і сатирично зображуючи її купно з наглядачами, слідчими, стукачами й іншими її слугами, підноситься над нею своєю людською правдою. Та це не все. У поезіях цієї збірки є щось багато більше: у ній відбився власний світ поета, людини, що зберегла свою гідність у граничній ситуації насильства.

Іван Кошелівець

ІНТРОДУКЦІЯ

*Не для людей тієї слави
Мережані та кучеряві
Оці вірші віршую я,
Для себе, братіє моя.*

Т. Шевченко

Ганебний зек, державний злодій
І волею богів естет...
Живцем вмурований у склеп,
Я влип по вуха. Годі! Годі!

Але в мені ожив естет.
Забаг евфоній і мелодій,
І компоную, хоч не в моді
Тепер гратований сонет.

Кому? Для чого? Що це — гоббі?
Пожива для тубільних снобів?
Чи для судових експертиз?

...І чому він не мелодійний,
Незграбний мій, негречний мій
Благонадійний естетизм?

КАМЕРНІ МОТИВИ

ШМОН

Шукайте і знайдете.

(Святе Письмо)

Стою — як мати народила:
Без трусиків, без панталон.
Точнісенько, як Аполлон,
Безличний. А сержант без мила

Поліз у рот, у афедрон.
Пильнує, стерво, щоб бациля
Антирежимности не звила
Гнізда крамоли. Шмон є шмон.

Сержант шмонає по порядку
І кожну латку, кожну складку,
І кожен рубчик, кожен шов,

Штани, труси, матню, калоші,
Немов — пардон — шукає воші,
Та чорта пухлого знайшов.

ВІЧНИЙ ШМОН

Не ті, сержанте, вже шмонали,
Ти проти них смаркач єси,
Спецнатреновані носи
Винюхували кримінали,

Редактори — сановні пси,
І цензори, старі шакали,
Не в заді, в задумах шукали,
А ще й аматори краси

В цивільному... Та шкода й праці.
Собачий труд під хвіст собаці.
А може... там бациль нема,

І нас на понт беруть даремне.
Бо що як скажуть: "Діло темне,
І слати нікуди, — й пуста тюрма".

ВІДЬОМСЬКИЙ ШАБАШ

У наші дні? Чого схотів!
Яких відьом? Яких чортів?
Все — забобон. Але куди ти
Хвоста відьомського подів?

Не будеш зайвого ліпити.
Я знаю, що не мав мітел ти,
Чужих корів ти не заїв,
Із чортівнею ти не знався.

Та краще б все таки зізнався,
Тим паче, кажеш, атеїст.
Я сам не хочу перегнути:

Відьом нема й не може бути.
Але куди ти дів свій хвіст?

QUOD LICET JOVI, NON LICET BOVI

— Ну хто ти проти влади? Гнида.
Хотів основи потрясти!!

— А ти? — питаю я. — Хто ти?
Що правиш іншим панахиди

І тешеш мари та хрести?
Основи. Хто тобі їх видав
В оренду? Хто їх так зогидив,
Що вже не змить, ні зішкребти?

Мовчиш? Заціпило? Ні слова?
Мов квочка всівся на основах,
За право взявши власний бзик.

Та й кидаєш слова на вітер.
Та ти між іншим не Юпітер.
І я, між іншим, теж не бик.

ЖАЛІСНИЙ СОНЕТ

Умій суддю свого жаліти,
Тяжкі гріхи йому прости,
Таж він людина, як і ти;
У нього дома жінка, діти.

Їм треба грошей принести,
І треба — ніде правди діти —
З лайна собачого зуміти
Державний злочин довести.

Хотів би ти в тій шкурі бути?
В дугу свій горб і совість гнути?
Собача доля! Зрозумій

І не топчи багно в болото,
Жалій суддю свого, достоту
Як ми жаліємо повій.

ВЕЧІРНЯ МІСТЕРІЯ

На рівні Божих партитур...

I. Драч

Обсіли мороки — химери,
Снується сутінь спроквола...
Тужавіє драглиста мла.
Принишки камери — печери.

І раптом — вічність ожила!
Здригнулися небесні сфери,
Й зоря достотністю Венери
Над телевежею зійшла.

А потім — друга... п'ята... сота...
Хорали Баха! На висотах,
На рівні Божих партитур!

А поміж нами ліг облогом
Забутий сферами і Богом
Облуплений тюремний мур.

ВІДБІЙ

*Бачити вічний прогрес — значить
протягом кількох годин
жити вічним життям.*

Люїза Мішель

Відбій — якого їм відбою?
Вступає глупа ніч в права,
І тиша — сіра, нежива —
Свинцем. Відбій? Ха-ха! Рябої

Кобили сон. Твої права
На честь і гідність всі з тобою:
Їх не відбити. Ритм двобою
Ппульсує в серці, і слова —

Не зраджувані і не зрадні —
Формують строфи, не підвладні
Шмональникам і судіям.

Куняє варта за дверима,
А вічність — зоряна, незрима —
Пливе, і мить її — твоя.

СОН

Я бачив дивний сон...

I. Франко

Куми о десну і о шую.
А шум! А гам! А шап! А шквал!
А сміх і гріх? Дев'ятий вал!
Велике таїнство вершу я,

Гостей спуваю наповал,
Гостей частую і віншую,
Гуляю, браття, розкошую.
І... просипаюсь. Карнавал

закінчено. Параша, "вічко"
і грати, впаляні навічно.
Підйом, розхитувач основ!

Нічого. Яюсь перебуду.
І з ночі знову найде люду,
І все моє почнеться знов.

ПАРНАС

И в небесах я вижу Бога.
М. Лермонтов

І враз ні стін, ні ґрат, ні стелі.
Хтось невидимий ізбудив
Світ Калинцевих візій-див,
Драчеві клетоти і хмелі,

Рій Вінграновських інвектив.
Чаклунство Ліни, невеселі
Голобородькові пастелі
І Стусів бас-речитатив.

Парнас! І що ті шмони й допит?
Не вірю в будень, побут, клопіт —
В мізерію, дрібнішу тлі.

Вщухає суетна тривога,
І в небесах я бачу Бога
І Боже слово на землі.

САМОТА

*Самота самоти,
Вузол тиші...*

В. Стус

Параша. Ґрати. Стіни голі.
І сам ти — Божий перст. Сиди
І нічогосінько не жди
Із заґратованої волі.

Ти сам тут. Сам. Клени й суди
Ґримаси, кпини, примхи долі —
Чужі ні радощі, ні болі
Не пробиваються сюди.

Ти — сам. Ти — сам, ти сам з собою!
Ґати об стіну головою,
Кричи, благай, мордуйся, клич, —

А від підйому до відбою
Недремне око над тобою
Більмасто глипає, мов сич.

ВІДЧАЙ

*І я подумаю, що в світі все мана
І на землі ніде нема святині.*

Леся Українка

Мов шашіль, точить думка підла:

"Весь світ — марнота і мана.

Шпана чи лицар — честь одна:

Гризуться всі за пайку їдла!

І відцурається жона,

І друг продасть за копу срібла.

Весь світ гармонії і світла

Не вартий мерзлого лайна".

Ніде ні святощів, ні свята...

Душа заскімлить, з тями стята.

Та, Господи, не доведи

— З розпуки, з відчаю, зі страху —

Покласти честь свою на плаху?

Вже краще голову клади.

МОВЧАННЯ

(М. Коцюбинський)
Кров'ю вуста обізвались
І заридали — мовчанням.
Леся Українка

Слова — для доблести, для чину —
Нуртують, рвуться на язик.
Прорватись в звук! Прорватись в крик!
Хоч пошепки! Хоч для почину!

А там... не втерпить єретик,
Слова лоскочуть, голубину
Наївність вуст. Нема ні впину,
Ні стриму їм, а ти не звик
Їх, сущик у твоїй подобі,
Душити в зародку, в утробі.
Смертельний зашморг — німота.

Слова киплять, зухвалі, горді.
Та кляпом вкляк язик у горлі,
І кров'ю запеклись уста.

ЯЗИК

— *Язык до Києва доведе.*

— *Кого до Києва, а кого до тюрми.*

(Підслухана розмова)

Ідем у Київ, як прочани,
Крізь нетрі, безбач, крадькома.
А вождь — язичник, і дарма
До схими нехриста привчали.

Він без кісток! Він без керма!
Трубить речистими речами,
Січе словами, як мечами.
Не Київ жде його — тюрма.

Він — еретик. Мовчать не звук він.
Тож відкуси його і викинь
І йди у Київ навпрошки.

Та це вже — піддавки і бзики:
Потрібен Київ без'язиким!
Як язикатим — Соловки!

ЗАВЖДИ В'ЯЗЕНЬ

Самі собі будуем тюрми,
Самі в них потім живемо,
Самі себе стережемо.
Вже тюрем — тьма, і в тюрмах — юрми.

А ми — нічого. Женемо
За муром мур, за муром мур ми.
Суботники! Аврали! Штурми!
Вже й ми — не ми. Воно само

Так склалося; так повелося
І так ведеться здавна й досі.
Сліпо народжені в тюрмі,

Кому поскаржимося? На кого?
На чорта лисого? На Бога?
Тюрма ж — своя. І ми — самі.

ТЮРМА

Ми серцем голі догола.

Т. Шевченко

В тюрмі, за ґратами, в неволі
Мені приснилася... тюрма.
Але не ця. Ні ґрат нема,
Ні варти. І всього доволі.

І світ — ідилія сама.
І люди — стовпище моголів
З кокардами, а серцем голі:
Кричать, а мова в них німа.

Полуда очі заступила.
На світ їм глянути не сила.
Всі ждуть... початку чи кінця!

Відпущення гріхів чи страти?
І гупають об ребра-ґрати
Безвинно-заячі серця.

ДУШЕВНИЙ СОНЕТ

Душа до вічності п'ялася,
І серце билось в унісон
Із правдою. І снівся сон
Про те, як злидня-свинопаса

Коронуватимуть на трон,
І бидло стане паном. Маса
Наїється хліба, сала, м'яса,
І буде правда і закон.

І сталося. На скором ласа,
Душа наїлась, напилася,
І... рохкає. І в лад і в тон.

І з апетитом (мало! мало!)
Її сниться сало. Сало з салом.
І на похмілля — самогон.

ПРОВИНА

Великий гріх на серці я ношу.

В. Стус

Я винен, браття. Всі ми винні
Наш гріх судитимуть віки
За беріїв, за Соловки,
За чорні, зганьблені, злочинні

Перегвалтовані роки,
За куці істини нізчимні,
За те, що унтери причинні
Нам кастрували язика,

За довбані в катівнях ребра,
За реабілітантські жєбри,
За небо ґратами рябе, —

Судіть мене. Судіть без знижки,
Судіть — я винен — хоч до "вишки"
Мене, а заодно й себе.

СОНЕТ ВДЯЧНОСТИ

Не нарікаю ні на кого...

Т. Шевченко

Я не клену своєї долі,
Хоч кожен день мені **взнаки**.
І мене мене: гне боки
І перемелює поволі

Мої надії і роки.
Що буде з того? Кремінь волі?
Чи слина і квиління кволі?
Що — хліб святий чи глевтяки?

Щось буде. Буде щось. А — буде!
Ні сліз, ні ремства, ні огуди
Ні роздратовання, ні зла...

І слава Богу, що сподобив
Мене для гарту і для проби,
На згин, на спротив і на злам.

ТРИ СВОБОДИ

СВОБОДА САМОКРИТИКИ

(Л. Селезненкові)

*Треба ширше впроваджувати в побут
самообслуговування трудящих.*

(3 газет)

Як покаянна Магдалина,
Сам виверни гниле нутро,
Сам випечи на нім тавро,
Щоб до десятого коліна

Пекло, сам душу за ребро
На гак, щоб каялась, розтлінна,
Вчепи, хай публіка гомінна
Волає ревно: "Згинь маро!"

Все сам. Бо судді люди чемні,
Муштровані, галянтні, вчені.
І ще б: свої ж, хрищений люд.

Тож не підводь їх: сам покайся,
Сам засуди і сам карайся,
Сам доведи, що ти — верблюд.

СВОБОДА СНУ

Якщо тобі, бува, присниться
Якась смішна гала-бала:
Скажімо, море все до тла
Спалила глібовська синиця,

Чи до халепи довела
Тебе сусідська молодиця,
Чи анекдотом спокуситься
Язик твій довший помела,

У сні — свобода: без цензури,
Без кодексу й прокуратури
Твори, мели, варнякай все,

Що хочеш... Поки твій сусіда
Про ту крамолу не провідав
А там... макар телят пасе!

МОЯ СВОБОДА

*Дайте мені свободу
Або дайте мені вмерти.*

Свободу не втікати з бою,
Свободу чесности в бою,
Любити те, що сам люблю,
А не підказане тобою.

Свободу за любов мою
Хоч і накласти головою,
А бути все ж самим собою
Не промінюю на твою,

Ліврейську, жебрану, ледачу,
Вертку, заляпану, як здачу,
Свободу хама й холуя.

Несу свободу в суд, за ґрати,
Мою від мене не забрати
І здохну, а вона — моя.

ИМЕННИ СОНЕТИ

Ю. ГАГАРІНУ

*Если нужно есть вернуться в Сион,
То зачем тебя в мир снисхождать.*

Г. Сковорода

Коли ти став над плином буднів,
Над суєтою слав і влад,
Сум'яттям дріб'язку і над
Самим собою, а занудні

Невірні коми невпопад
Сміються, субчики, на кутні,
Коли ти бачиш суцї й сутні
Закон: гарантію і лад,

Людей і землю крупним пляном,
Себе самого — богом, паном, —
Чи схочеш, вивищений, ти

Покинути свою орбіту
І з-понад суєтного світу
У лоно буднів перейти?

В. СИМОНЕНКОВІ

На тебе теж відкрили справу,
Ти не уник свого хреста.
Терпкі згорьовані уста
Не слинили каправу славу

Для всевказівного перста.
Щодня конвоєм на криваву
Безлюдну, юдину розправу
Іде мужича правда-мста.

Щодня таврує — дітись ніде!
Жерців осліплої Теміди
Твій гнів, твій суд, твоє ім'я.

Ти — тут? Я стукаю. Ні звуку.
Ти — тут? Хіба не чуєш стуку!
...Самотня камера твоя.

Є. СВЕРСТЮКОВІ

Євгене! Де ти там, Євгене?
Агов, сусіде! Озовись!
Якщо не в двері, то як мисль
По древу, крізь вікно й до мене,

Що, варта? Плюнь і одвернись.
Зневаж її. То ж — гидь, гієни,
То не для тебе й не для мене.
Вона — мана. Тож не барись.

Є тост для прип'ятського Мао:
"Сто тисяч років". Га! Немало.
Я все, що ниспослав Господь
(Та Льоля), все на стіл виймаю,
На стіл... А столу ж і немає...
Нічого. Все одно приходь.

ЛЕБЕДИНА ПІСНЯ
(Н. Світличній)

У світі пошести і змору,
Німотности і глухоти,
Де мудрі муштрою мінти
Лінчують душі без розбору,

Там пісня, витвір висоти,
Свободи й пружного простору,
Шугнула вільним птахом вгору,
У вир! У небо! У світи!

Ривком відчаєного тіла
Роковано залебеділа
В святій готовності офір,

Та браконьєрським залпом в небо
Підтята — легендарний лебедь,
Упала на тюремний двір.

В. СТУСОВІ

*У нас нема —
зерна неправди за собою.*

Т. Шевченко

Коли твій вистражданий злочин,
Твоя окрадена любов,
Тоді нехай в чаду обмов
Ганьблять тебе ганьбою збочень,

Відступництва, і зрад, і змов, —
Той чорний суд тобі ні по чім
І ти в пусті й холодні очі,
Як в прірву, глянеш знов і знов,

І будуть глузи, глум, погорда —
Тобі найвища нагорода, —
І ти на проби й гарт готов,

Ти крізь Мордовії й Сибіри
Нестимеш гордо світло віри
В свою незраджену любов.

ЕПІТАФІЯ (ЗІНІ ФРАНКО)

Минули захват і завзяття,
Надхнення, самозабуття,
І грім не вдарив до пуття,
А на ганьбовище-розп'яття

Ти кинула своє життя.
І душу гвалтом рвуть на шмаття
Самопокайні прокляття,
Самопрокльонні каяття.

Але минає все. Осяде
І вщухне пристрасть і досада,
Образа й гнів, розпука й лють.

Та тільки не воскресне впала
Душа: ти в неї наплювала,
А інші звикли й теж плюють.

ТАРАС БУЛЬБА

Ти чуєш, сину? Україну
Плюндрує чорна татарва,
А ми — хоч не рости трава.
Ми, патріоти, слиним слину:

Аби, мовляв, була жива.
Сутуж, та треба — чуєш сину!
(На час!) зігнути (трохи!) спину,
Щоб не злетіла голова.

А там... там ще буде видно.
І гнеться потурчанське бидло.
Нездалих предків кленучи,

У яничари пруть, ягнята.
І нікому меча підняти...
Ти чуєш, сину? Не мовчи.

БЕЗБОЖНІ СОНЕТИ

ВЕЛИКИЙ ПІСТ

Крутий режим великопосту!
Ані скоромного в уста,
Ні скверни з уст. Пильнуй устав
Манастирів, мов марку ГОСТу,

Твори молитву, свічку став,
Тавруй крамолу, як коросту.
Все піст і послух, піст і послух,
Повздержливість і чистота

Старої діви шлях питимий —
З вериг, та схим, та епітимій.
Із Богом в піжмурки не грай,

За рай життям платити треба
Без здачі. Потім, з ласки неба,
Тебе — можливо — пустять в рай.

ЧЕРНЕЦЬ

*Бий поклони
І плоть старечу усмирай.*
Т. Шевченко

Твій найлютіший ворог — тіло
Знов заметалося, мов звір,
В старім і висхлім, на папір
Поставмо все, що ледве тліло.

І слабне влада й дух офір,
І никне віра. Закортіло
Спокус і видив — (чорне діло!).
Молись і жди. Молись і вір.

Молись! Молись! Немає миру
В самотині від світу — виру
Й диявольської суєти!

Все та ж одна! Надія й віра
У власній плоті вбити звіра
І дух пречистий зберегти.

СОНЕТ БЕЗБОЖНОСТИ

*Шукаю Бога, а знаходжу
Таке, що цур йому й казати.*

Т. Шевченко

Богів нема. Самі ікони.
Сторожа догм, синедріон
Закув святе Письмо в канон.
Самі попи вже б'ють поклони.

Свята вода — як самогон:
Хто хоче та не дурень, гонить
І дудлить бутлями. Закони
Вже не настарчать заборон.

Спустіли храми велелюдні,
І очманілі вівці блудні
Їх палять. Сморід — як од книг

На кострищах в середньовіччі.
Палають храми, ніби свічі,
Кому виднішає од них?

МЕСІЇ

*Отож прийшов бородатий юнак
Та й каже: "Драстуйте, я — месія".*

Л. Костенко

Богів не стало й для розводу:
Перевелися до ноги.
А смертні вибились в боги,
Плюють на землю з небозводу.

Незгоду гнуть у три дуги,
Дають закон, диктують моду,
З єдиновірців варять воду,
Щоб начувались вороги

Нема їм іншої пасії,
Як рятувати світ. Месії!
На свій копил. Усе — на свій.

Гоноблять, де й кого зігнути.
Ні писнути, ані дихнути
Від патентованих месій.

ВИДИБАЙ, БОЖЕ
(Г. Севрук)

Хто в твань повержений — не видно,
І втратив Божий маєстат,
Кого списали для вистав,
Для бутафорій, грищ і видив,

А хто музейним в'язнем став.
Перуни, мавки, світовиди,
Дажбоги, виганьблені бидлом,
Під диктатурою Христа, —

Встають воскреслі, рвуть вериги
Тисячолітньої кормиги.
Язичництво реванш бере

Крізь тьму неволі, тьму облуди.
Боги виходять в світ, у люди,
З ескортом віщих оберег.

ДОБРЕ!

*І відділив Бог небо від землі
і побачив, що воно добре.*

(Святе Письмо)

Як добре, що, провівши обрій,
Бог небо й землю розділив,
На небі зорі запалив,
А на землі, щоб люди добрі

Не гинуть, живність розселив.
І добре, що недобрі в ДОПРі
Гниють і гинуть, аки обри.
А добрих Бог опреділив

У рай. І добре, що не все
Адамові (нехай царствує)
Бог Єву витворив з ребра,

І добре все, що непогано.
І, за святим всевишнім пляном,
Нема нічого, крім добра.

МУЗИ І ГРАЦІЇ

ГЛИНА

Матеріал режисера — актори.
(Закон Мельпомени)

В руках творця всі люди глина,
А він із глини, мов ганчар,
Шедеври ліпить. Бог і цар.
Залізна воля! Міць левина!

І глини й суглинку владар!
Ти ж — глина, маса сіра й плинна,
Йому віддайся до краплини,
До решти, хай він Божий дар,

Шедевр і з тебе, з глини, зліпить.
Коли ж тебе шедевр засліпить,
Блискуче сяєво вінця,

Чи грім овацій, в ту ж хвилину
Тобі згадають міт про глину
В руках всеможнього Творця.

РОЛЯ

Усе розписано зарані.

Б. М.

Усе розписано, як ноти:
Коли і як повинен ти
На сцену вийти, в роль ввійти
І де сказати "за", де "проти",

Як домагатися мети,
Які зигзаги й повороти
Сліпої долі побороти,
Зі сцени як і де зійти.

Де сядь, де ляж, де стань до бою,
Все визначене не тобою.
А щось не те, а щось не так

(Неточне слово, жест, манери),
І к чорту роль, прощай кар'єра,
З тобою зіграний спектакль.

СТАТИСТИ

Статисти числяться в артистах,
А ролей в них нема... Вони —
Аксесуар, для [...] *
Для бутафорії. Ні пристрасть,

Ні біль трагічної вини,
Ні подвиги — не для статистів.
Перед людьми і Богом чисті,
Глухі тетері, мовчуни,

Недвиги, риби — ні заплачуть,
Ні засміються всмак. Одначе
Живеться, щоб там не було,

Статистам легко, сито, славно.
Статистам гроші платять справно
За страсті, за негру, за тло.

* Тут і далі так позначене нерозбірне слово.

ГЛЯДАЧІ

Отелло душить Дездемону.
Хрипить приречена. Фінал.
А глядачі — пасив, загал.
Їм смерть — як проповідь з амвону.

Фатальна помилка! Скандал!
Спиніть убивцю! Чути з кону
Конвульсії і хрипи скону...
Німіє спорожнілий зал.

Мовчить. У залу куце право
Лише на оплески й на "браво"
Та на катарсис, смерть і плач.

Вивищують, підносять душу...
Отелло Дездемону душить —
Мовчить, як в рот води, глядач.

А ЩО КОЛИ Б...

А що коли б ту мертву зону,
Що ділить всіх на два світи,
На зал і сцену, — перейти
І рух сценічного закону

На вулицю перенести?
Коли б ти знав, як титлу й кому,
Коли яку чіплять ікону,
Кого кохати, з ким іти

До шлюбу, де й коли помреш ти.
А що, як вищезли б до решти
Стихійний ритм серцебиття,

Раптові зустрічі і втрати, —
Чи ви б схотіли, друзі, грати
Зрежисуровані життя?

КІНО

*Навыворот летело щаст'є,
Навыворот, наоборот.*

Е. Багрицький

Кіномеханік, зух бувалий,
Неперемотані стрічки
Почав крутити навпаки.
Життя пішло назад. Вростали

У втовбур спіяні гілки,
І яблука на них стрибали,
Підтоптані дітьми ставали.
І воскресали мертвяки.

Все назадгузь порачкувало
Кіно! Валили люди валом,
І реготали всі — до сліз.

Механік бачить: раді люди,
На те й кіно. Хай так і буде,
Хоч навпаки, а оптимізм.

ARS POETICA

СОНЕТ

Суровий Дант не презирал сонета.

О. Пушкін

О, Дант не зневажав сонета.
Математичний жанр — сонет.
Сонет вагомий, як стилет.
В нім воля старту, пружність злету,

Скульптурна філігрань ракет,
Що, спрагли неба, спрагли лету,
Спішать з плянети на плянету
Повз неприкаяність комет.

А нам приписано діету
Із кантів, од і пієтету
Вегетерьянський вінегрет!

Але... пано з авторитету.
І Дант не зневажав сонета.
І ми не проти. Пари-тет!

КЛАСИЧНИЙ ВІРШ

*Без команди у народа
умертвляється свобода.*
Нікопаєв

Гвардійська виправка ідеї.
Парад римованих думок.
Стопа в стопу, рядок в рядок
Карбують ямби і хорей

Свій церемоніальний крок.
Слова — на вишкіл! У каре їх!
В катрен свавільні емпіреї
Розкучерявлених барок!

Екстази — в ритм! Надхнення в цикли.
Під метр розхлябаних, незвиклих
Рубати твердо, як в строю,

Командний ритм, статутний розмір.
А за ліричний відступ — розстріл,
Як підлим зрадникам в бою.

ВЕРЛІБР

*Надеюсь, верую! Во веки не придет
Ко мне позорное благородие.*

В. Маяковский

Нуртують пристрасті без ладу —
І ритм тріщить, Як не було
Гораціїв і Буалью.
Стихія слів диктує владу.

Шумить кастальське джерело.
Канони дихають на ладан.
На зло Афінам і Палладам
Розмило, залило, змело

Всі рими, ритми, цикли, строфи.
Парнас — на грані катастрофи,
Стихія ж не тверезіє.

Нуртує вир, надхнений, п'яний.
Верлібри! Вільні громадяни
Республіки Поезія!

ПЛЕНЕР

СУТІНЬ

*Чи, може, се й не день, а біла ніч,
Та хвора тьма, та темрява бліда,
!Що на півночі люди звать весною.*
Леся Українка

Все безтілесне і нечинне,
Немов у сні! І є й нема.
Ні день, ні ніч. Напівпітьма.
Непевне все якесь, нізчимне.

Притлумленість глухоніма,
Що без причини, без почину —
Зникає, тане, плине, гине,
Недооформившись, сама.

Все зайве: ваги, міри, числа.
Знебули сутності і смисли,
Чи день зів'яв і посірів,

Чи — в передвічному тумані —
До чистих обріїв, до гранів,
До видимости не дозрів...

ЯЗИЧНИЦЬКА ВЕСНА
(Л. П. С.)

*Весна розвернула
Зеленоє знамя.*
Е. Багрицький

Армада вітру вщент, з розгону
Засипля снігу розмела,
Басистий грім трубить зі зла
Нецензуровані резони,

Зелена оргія зела!
Повсталі трави рвуть гудрони.
Гряде, змітаючи кордони,
Ординська армія стебла.

Руйновище снігів і льоду
Враз перекинулось на воду
І ходу, ходу до Дніпра.

А сонце стало серед неба,
Нещадне смалить. Так і треба.
Пора оновлення... Пора!

ПРИМОРОЗОК

Була весна. Була відлига.
І — Божа благодать була.
Сніги розстанули. Спливла
У небуття недвига-крига.

Тоді сп'янілий від тепла,
Наївний, як розкрита книга,
З бруньок пришиклі квіти **оклигав**,
І вишня буйно зацвіла.

Та в чорну ніч зненацька **вітер**
Ошпарив памороззю віти,
Бубняву зав'язь, дівич-квіт.

Померклий, вибитий морозом,
Мов білі сльози, на чорноземі
Спадає квіт затерпліх віт.

ОРЕЛ

*Я не люблю тебе,
ненавиджу, беркуте.*

І. Франко

Орел (одно- чи двоголовий?)
Над чистим полем розпростер
Метрові крила і завмер.
От-от почнуться хижі лови,
От-от впаде з небесних сфер,
Мов кара Божа, він, готовий
Роздерти жертву. В жодні схови
Не заховатися тепер.
І живність щулиться, зі скрути
Заклякла: бути чи не бути?
Під власні вуха залягла,
Кругом незахищено! Голо!
А серце гупає на сполох
Під тінню чорного орла.

СЛЬОЗА

Нудота слизязвих туманів,
[...] мокреча мряк,
Розверстий світ ослиз, набряк.
Засмоктаний в драглистій твані,

Пливе — не впливе ніяк.
Куди тут плисти! Де в тій хлані
Хоч проблиски, хоча й оманні
Вогні болотні за маяк?

Коли вже вдарять ті морози!
Мару болотної люкрози
На груддя каменем скують.

Ідуть дощі, і безнадійні
Мелодії заупокійні
Нудьгою сірою скують.

ОСІНЬ У ПУЩІ-ВОДИЦІ

Князівська багряниця Пущі.
Черлена з синім акварель.
Богує буйний Рафаель!
Вітри, варяги невсипуці,

Гойдають ліс, мов корабель,
А сосни чисті, запахуці
Бренять, мов щогли. А владуці
Монархи київських земель.

Дуби стоять державно-чиши,
Статечно-впевнені, мужчиши,
Вкорінені — не збити з ши.

У мандри, вирій невесолии
Пливуть пухнасті караволи
В небесній синій голизні.

МЕΦΙCΤΟ — ΦΑΒCΤ

МЕФІСТО — ФАВСТ
(Нові варіації на стару тему)

*Присвята Миколі Лукашеві,
українському інтерпретаторові
Гетового "Фавста".*

Мені, Миколо, більше до вподоби Мефістофель.
Він принаймні не крутить хвостом і висловлюється
солдафонськи просто:

У кого сила, в того влада...

Важливо *що*, байдуже *як*.

А Фавст слухає і мовчить. Ми, мовляв, з іншого тіста
зліплені, хоча знає ж, гемонська душа,
чиє сало їсть, хіба не так?

МЕФІСТОФЕЛЬ

Перетасовує, мов карти,
Безчестя, честь, добро і зло,
Святе надхнення й ремесло.
В очах рябіє від азарту,

Кому сьогодні повезло.
А на кону — життя. І варто
Схибнути хід, і вже — не жарти —
Все прахом, шкереберть пішло.

Віки, ідеї, люди — все
На кін манджує і тасує
В азарті п'яному маньяк.

Все — ні за понюх, ні за позір.
Всі карти б'є немудрий козир:
"Важливо що, байдуже як".

РЕФЛЕКСІЇ
(Монолог Фавста)

Не варт, їйбогу, жить на світі.

Т. Шевченко

Мов злодій кару відбувати —
Життя земного тужний бран.
В тенетах мари і оман
Достоту баки забиваєш

Собі самому. Цар і пан!
Алхімік! Можеш? Вмієш? Знаєш?
З нічого твориш? І... збуваєш
На спорт, на мізер свій талант.

Гвалтуєш мозок живосилом,
А вмреш — і генієм, світилом
Порозкошують червяки.

Нужденна роль в чужім спектаклі!
Чи варт? Коли мізерні краплі
Цикути — звільнять навіки.

АНТИ-ГАМЛЕТ
(Монолог Мефістофеля)

*Вмирай, чорний Гамлете,
принце лякливости.*

М. Бажан

Акторе! Пощо ламлеш руки,
Життя поставивши на кін?
Ах, бути чи не бути? Він —
Не знає! "Краще смерть, ніж муки

Непевности!" Шляхетний сплін
Ялозить слиною розпуки
І від розпуки жде заруки.
Кумедія! Що, бути лінь?

Не будь. Чи може й від цикути,
Як і від "бути чи не бути",
Трясе мандраж і переляк?

Не будь. Не воловідь. Не треба.
Обійдемося і без тебе.
Важливо *що*, байдуже *як*.

ВСЕЛЕНСЬКА РОБІНЗОНАДА

*Я втікаю від себе,
Від розпуки і втоми...*
В. Симоненко

Втікаєш в спорт, комфорт, у речі,
У секс, у скепсис, у бонтон.
В патріотизм і самогон
Втікаєш, головами в плечі

І безхребетністю — в закон.
Під панцир вір, довір і зречень
Самих від себе. Втечі! Втечі!
Вселенські втечі без погонь.

Повивтікали. Скоком, плавом
До решти. Хай іде облава,
А ми в кущі. А нас — нема.

А ми — ніде. А нас — нікого.
Ну, що? Спіймали? Вбили ноги.
Спізнились, братчики. Дарма.

АНТИ-СКОВОРОДА
(Монолог Мефістофеля)

*Ничего я не желаю,
Кроме хлеба и воды.*

Г. Сковорода

Він носить все своє з собою.
Носи, лебедику, носи.
І звідки ти такий єси,
Мудрований! На прю з добою

Стає один. Не ті часи.
Команда буде — і без бою
Усе, що на тобі й з тобою,
Сам добровільно віддаси.

Та ще й подякуєш за мудру
Турботу. Кажеш, ні? А в тундру,
Ведмедів пасти не хотів?

Гай-гай! Були, що не хотіли,
І з тихих голови летіли,
А з неслухів — і поготів.

САКЛЯ

*Воно чуже — і світовладу
Від тебе ніби трачу я.*

И. В. Гого

Відколи світ стоїть, відколи
Над Божим світом влада є,
Дарма ніхто не віддає.
І сакля! Сакля! Очі коле

І в горлі кісткою стає.
Вона чужа. Чужа? Ніколи!
Вона їм суком вийде! Колом!
Агов, Мефісто! Де ти є?

Щоб владі сакля на заваді?
Ганьба такій злиденній владі.
Уладь но... способу знайди.

Уладив! Бо невільний палить.
З людей і саклі валом валить
Вогонь, і смолятина, й дим.

ФАВСТ ПОКАЯННИЙ
(Монолог Фавста)

*І знов рефлексії! Та цур же їм.
Сатанський жарт...*

І. Франко

Хіба не можна без Вандеї?
Щоб трупом слався шлях в Едем?
У рай, як на Голгофу, йдем.
Розперезались Асмодеї.

В Едемі розвели гарем,
У храмах — корчми та бурдеї
А ми за привиди-ідеї
Офірні голови кладем.

Допоки дарма люд губити?
Себе дурити? Честь ганьбити?
Причетністю до злодіянь.

Усе — в крові. Куди не ступиш,
За смертю смерть і труп за трупом.
Важливо що. А як? А як?

АНШЛЮС

(Монолог Мефістофеля)

Утри сироп ліричних соплів,
Наїв святої простоти!
Ти — ангел. Ти чистенький, ти —
Святий. А бека Мефістофель

За тебе має жар гребти!
Бридня! Блазенство філософій.
Ми — дух і плоть. Ми фас і профіль,
Ми воля й м'язи. Ми брати,

Брати сіямські. Двоєдині,
Єдиносущі. Вчора й нині,
І прісно, і допоки світ.

Облиш комедію роздвоєнь.
Є синтез. Вчений муж і воїн,
Мефісто-Фауст. Моноліт.

ПОСПОЛИТІ

Та й вдатне ж плем'я — посполиті.
Не посполиті — благодать!
Кістками вимощено гать,
Канали кровію политі.

До суду-віку простоять.
А посполиті — малим ситі,
Аби не порожньо в кориті.
Рубають ліс — тріски летять.

Летять тріски — й дуби з трісками.
Кістки — і голови з кістками.
Відьомський шабаш! Дикий стрес.

Тріщать хребти і гнуться спини...
Ніхто, ніяк, нічим не спинить
Людьми угноений прогрес.

ФАВСТ — ПРОГРЕСИСТ

А на чолі прогресу... хто там?
Мефісто? Фауст? Все одно.
Нуртує збурена давно
Арійська кров у жилах гота.

Наркотик влади — як вино:
Чим більше п'єш, тим більш охота,
У світі — рейвах: є робота!
Саму історію дано

Переінакшить. Воля лева,
Рука, як булава сталева,
Державно спружена в кулак,

В серцях новий порядок кріпить,
Весь світ збере під мудрий скіпетр.
Важливо що. Байдуже як.

МОЛИТВА ПОСПОЛИТИХ

*Якщо мене створив Бог, однаково
нехай посунеться і дасть мені місце.*

П. Загребельний

Не спокушай нас, Боже, раєм,
Вготованим для нас без нас.
І так повсюду, повсякчас
Нас ошасливлють. Ми граєм

Життя, що править фантоном,
І ампліа не вибираєм,
Із раю в рай же й потрапляєм.
Комедія готових маск!

Так остогидли долі й ролі,
Не нами писані. Доволі
Сценарних щасть, проектних див!

Не май нас, Боже, за худобу,
Якщо Ти на свою подобу
І образ свій людей плодив.

СУПЕРМЕН
(Монолог Мефістофеля)

*Я приніс не мир, а меч.
(Святе Письмо)*

Що варт мільйони свинопасів?
Лайно вони, свиней пасуть.
А ти даєш їм силу, суть.
Мета — ти сам, мільйони — засіб.

Веди — мільйони понесуть
Себе на смерть, кривавий засів.
Впадуть мільйони, а в запасі
Нові мільйони наростуть.

Мільйони — послід, слабодухи,
Мільйони — кіндер, кірхе, кюхе.
А ти в них вживлюєш кістяк,

Ростиш хребет в аморфній масі,
Снагу життя в гарматнім м'ясі.
Важливо що. Байдуже як.

ФАВСТ МНОЖИННИЙ

Вожді, і фюрери, і дуче,
І ветхі деньми королі,
І кормчі людства, вчителі,
Всеможні, мудрі, всевидющі

(Повпреди Бога на землі!),
По душах потоптом ідучи,
Мільйони чавлять і чавучать.
Пищать піддослідні кролі

В передчутті святого раю,
А дослідам немає краю!
Під страхом щастя світ заляк.

Кораном, сонцем, заповітом
Горить карбоване над світом:
"Важливо що, байдуже як".

ПОЗА СОНЕТАМИ

ТЕОРІЯ ВІДНОСНОСТІ

В світі все відносне. Жодних абсолютів.
Що для мене світло, слідчому — пільма.
Я радію радий, він лютує лютий,
І нічого спільного в нас нема.
Слідчому здається, що в мене хижа вдача,
Слідчий мені тиче брянського вовка.
А мені здається, що вдача та ягняча
І що слідчий хоче шашлика.
Слідчому здається, що для мого здоров'я
Над усі краї і всі материки
Серцю наймиліша трудова Мордовія,
А мені здається — навпаки.
Хочете, як хочете, я вас не неволю,
Тільки не страшна вона, проклята тюрма.
Слідчому здається, що я втрачаю волю,
А мені — що я її не мав.

Л. СЕМИКІНІЙ

Над занудою страсти, шликом парадности
І над сказом стиляг в екстатичній юрбі
Ти — богине шляхетности, грації й радости,
Декретуєш красу в світ, підвладний Тобі.
Ти виструнчуєш покруча, причепурюєш голого,
Відживляєш закладлого, прозріваєш сліпця.
І до Тебе, як соняхи, тягнуться голови,
Незадублені душі, незатерплі серця.
Мов прочани ідуть за Тобою, богинею!
Може, Ти їх врятуєш, може, Ти їм даси
Як останню надію, як лік від загину
Правду чесної гідности, первородство краси.
Бо життя їм немає. Бо куди себе діти їм.
Їх погноєм, підніжжям творив всеблагий.
А могли б Аполлонами. А могли б Афродітами.
Як князі між князями. Між богами боги.
Та боялись. Ховались. Не вміли. Не вабило
Подобизною Божою, маєстатом віків.
Хоронили себе, убієнні єдвабами,
В пантеонах панбархатів, в саркофагах шовків.
Глянь, богине, і зглянься, як скрутно і туго їм.
Одволодай їх, випростай, розігни
Їх, в мундири зачохланих, облачених папугами,

В однострої ув'язнених. Відживи! Онови!
Ти їх вивільни з рабства монументальности,
З летаргії, парадности й суєти,
Дай їм вічність свободи і свободу ментальности,
Зачаруй Ти їх магією простоти.
З Аполлонів зачуханих, з Афродіт занехаяних
Поздирай хохлому й балахоння хламид.
Одягни їх у себе самих — нехай вони
Бачать Боже ество і пречистий свій вид.
І нехай у осліпліх і нехай у спрагнених
Грають, новляться вигублені серця.
Первородно людськими свободами й правдами,
Святом свят. І нехай їм не буде кінця.

ПОКАЯННЯ

Я, звичайно, верблюд,
Я підступно і злочинно
В вушко голки циганської ліз, як маньяк.
А питаєте чом? Та хотів самочинно
Контрабандою в рай прошмигнуть на дурняк.
Я, звичайно, верблюд, я, звичайно, те визнав,
Що, бувало, плював на сановних людей.
А питаєте де? Таж у нас, у вітчизні
Золотої моралі й алмазних ідей.
Я, звичайно, верблюд. Я, звичайно, двогорбий.
Та їйбогу я сам тих горбів не хотів.
А питаєте: ну? Я амбітний і гордий,
Та як треба, то я проживу й без горбів.
Я, звичайно, верблюд. Громадянине слідчий,
Я прошу, і молю, і благаю одне.
А питаєте: що? Крити нічого й нічим,
Та помилуйте за покаяння мене.

ПОРЦІЯМИ

Не дуже щедро, але й не скупю,
Ситим не будеш, хоча й не вмреш.
Порція хліба, порція супу,
Навіть повітря порція теж.
На все є норми. На все є міри.
Багато? Мало? Не в тому суть.
Порція чести, порція віри
І правда порціями, як суп.
Порційні дози патріотизму
Та нормативи прав і свобод:
Любити порціями вітчизну
І знати з дозволу свій народ.

□

Ти всім, чим лиш могла, була мені:
Була великоднем і буднем,
Гарантом "будем — перебудем",
Була росиною на камені
І каменем — твердим корундом.
А руки, тугою заламані, —
Немов чайні два крила мені.
Над дуреломом велелюдним
Була зигзицею і Ладою,
Живицею на рану, владою —
Єдиною на вся і все.
І ким Тобі — не знаю! — бути ще,
Коли круте житейське нуртище
Нас чорторіями несе.

1974

□

Коли померкнуть зорі [...]
І сонце каменем паде,
А землю, води і людей
Обступить чорна ніч облогом;
Коли, мов гнаний іудей,
Полишений останнім богом,
Я руки простягну: нікого!
Наосліп кинуся! ніде! —
У тім безґрунті, безпричаллі
Непогамовної печалі,
Невикрутної самоти
Єдиносущою у світі,
В моєму небі, у зеніті,
Зорітимеш, як перше, Ти.

1974

МИ ДЕРЕВА

Гелгочуть хмари... хмарам скрутно,
Лопочуть білими крильми:
Пора!.. У вирій. Жах зими
Крутим незвіданим маршрутом
Жене світ-заочі. А ми —
Дерева. Рід терпучий, гнутий,
Коріння — в землю, ніби спрути,
А крона — вгору, а грудьми —
До шквалу, до терпкої долі.
Нам листя рве, ми дубнем, голі,
А — стоїмо. Могли б, могли б —
На час же тільки, доки скрутно,
Гайнути в вирій...перебути...
Вгризаємося вглиб і вглиб.

1974

НОСТАЛГІЯ

І трудо-дні, й двожилльні тижні,
І січка — дроботня секунд
(Дамоклів меч на волоску!),
Й куранти вічності всевишні,
І пірамідами піску
Віки й віки скоропостижні,
Насущні хліб і сіль, престижні
Для лицарів і для паскуд,
Слова, як воїни, сподвижні,
І мудроці великокнижні, —
Усе — за прадим синь-бузка
На видубецькому узвишші,
За паморочну зав'язь вишні
В травнево п'яному соку.

1974

МИТУСА

Он — сын гармонии, поэт.

О. Блок

Він, син гармонії, в полоні
Евфоній світлих і рулад.
Та душить мелодійний лад
Колючий скрегіт какофоній.
Слова судомляться, болять
У вавилонах дисгармоній.
І сниться очисний вогонь їм
І всекараючий булат,
І, син гармонії, Митуса
(хіба він хоче, мусить! мусить!),
Міняє ліру на багнет,
Щоб люто-суджених до страти
Синів боянових карати.
Він, син гармонії, поет.

МОЇМ ЛЮБАСКАМ

Лаури славні! Беатріче!
Богині в профіль і анфас!
А хай вам! Вибачте — у нас
Я тричі вмру й воскресну тричі,
А не зроблю кумира з вас.
Безживні ви, божисто-вічні,
Ви ідеально-ідилічні,
Нехай ви — супер, екстра клас
А в мене Лада — дай Бог іншим!
Куми і підкумки... Я грішний,
Як з раю вигнаний Адам,
За слово-усмішку Михасі,
Та Світи, та Галинки — вас я,
Усіх вас гамузом віддам.

□

Повінню квітів буйно-махровою,
Неба тендітно-пастельною грою,
Лагідним пензлем, червоною кров'ю

Малює природа.

Гімнами гроз урочисто-розкутими,
Леготами втаємничено-мудрими,
Шепотом зела, весняними нуртами

Співає природа.

Диво-містерія у природі!
Зливи кольорів, каскади мелодій —
Велич неосйненна...Годі!

Я хочу хліба!

Дрімають задумані фрески,
Ікони в німім мовчанні,
Каплиця вкрилася мохом,
Ніде ніяких прочанів.
Тиша — до самого неба!
Канула в ніч свіча.

Мури чорніють, ніби
Важку повинність несуть.
Блякне стертими німбами
Вчорашня велич в осмуті.
Тінями посмутнілими
Мріє сьогоднішня сутінь.

А хрест благословляє
Хмарку наївну, знічену,
Богові дивуватися
Ні з чого вже, та й нічого,
Святощі бо справуються
Силами демонічними.

Зміст

- 7 Передмова
- 13 Інтродукція
- КАМЕРНІ МОТИВИ
- 17 Шмон
- 18 Вічний шмон
- 19 Відьомський шабаш
- 20 Quod licet Jovi, non licet bovi
- 21 Жалісний сонет
- 22 Вечірня містерія
- 23 Відбій
- 24 Сон
- 25 Парнас
- 26 Самота
- 27 Відчай
- 28 Мовчання
- 29 Язик
- 30 Завжди в'язень
- 31 Тюрма
- 32 Душевний сонет
- 33 Провина
- 34 Сонет вдячності

ТРИ СВОБОДИ

- 37 Свобода самокритики
- 38 Свобода сну
- 39 Моя свобода

ІМЕННІ СОНЕТИ

- 43 Ю. Гагаріну
- 44 В. Симоненкові
- 45 Є. Сверстюкові
- 46 Лебедина пісня (Н. Світличній)
- 47 В. Стусові
- 48 Епітафія (Зіні Франко)
- 49 Тарас Бульба

БЕЗБОЖНІ СОНЕТИ

- 53 Великий піст
- 54 Чернець
- 55 Сонет безбожності
- 56 Месії
- 57 Видибай, Боже
- 58 Добре!

МУЗИ І ГРАЦІЇ

- 61 Глина
- 62 Роля
- 63 Статисти
- 64 Глядачі
- 65 А що коли б...
- 66 Кіно

ARS POETICA

- 69 Сонет
- 70 Клясичний вірш
- 71 Верлібр

ПЛЕНЕР

- 75 Сутінь
- 76 Язичницька весна
- 77 Приморозок
- 78 Орел
- 79 Сльоза
- 80 Осінь у Пущі-Водиці

МЕФІСТО — ФАВСТ

- 83 Мефісто — Фавст
- 84 Мефістофель
- 85 Рефлексії (Монолог Фавста)
- 86 Анти-Гамлет
- 87 Вселенська робінзонада
- 88 Анти-Сковорода
- 89 Сакля
- 90 Фавст покаянний
- 91 Аншлюс
- 92 Посполиті
- 93 Фавст — прогресист
- 94 Молитва посполитих
- 95 Супермен
- 96 Фавст множинний

ПОЗА СОНЕТАМИ

- 99 Теорія відносности
- 100 Л. Семикіній

102	Покаяння
103	Порціями
104	Ти всім, чим лиш могла, була мені
105	Коли померкнуть зорі
106	Ми дерева
107	Носталгія
108	Митуса
109	Моїм любаскам
110	Повінню квітів буйно-махровою
111	Дрімають задумані фрески

ІВАН
СВІТЛИЧНИЙ
ГРАТОВАНІ
СОНЕТИ

ф.